

но-Східного відділення Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – С. 97-100.

2. Кучеренко Т. Ринок овочів і баштанних культур в Україні: поточна кон'юнктура і прогноз / Т. Кучеренко // Пропозиція. – 2008. – № 12. – С. 46-49; – 2009. – № 1. – С. 52-56.

3. Макаренко П.М. Агробізнес в овочепродуктовому підкомплексі України: монографія / П.М. Макаренко, В.І. Криворучко [та ін.]. – К.: Нива, 1997. – 138 с.

4. Писаренко В.В. Обґрунтування необхідності створення регіональної агромаркетингової структури / В.В. Писаренко // Організаційно-економічні трансформації в аграр. виробництві: матеріали Третіх регіон. річних зборів Північно-Східного відділення Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – С. 394-399.

5. Роганіна В.Є. Підвищення ефективності виробництва овочів у господарствах Харківської області / В.Є. Роганіна // Економіка АПК і природокористування: Вісн. / ХНАУ. – Х., 2009. – №9. – С. 155-160.

6. Рудь В.П. Значення овочевого ринку в продовольчій безпеці України / В.П. Рудь // Вісн ХНАУ Сер. «Економіка АПК і природокористування» – 2009. – № 11. – С. 363-368.

7. Саблук П.Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / П.Т. Саблук, Д.Я. Карич, Ю.С. Коваленко. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 188 с.

УДК 637.14:338.432

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКОПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ АПК ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ

*Рудич А. І., к.е.н., доцент кафедри,
Полтавська державна аграрна академія*

У даній статті здійснено аналіз закупок сировини-молока у Полтавській області, проведена оцінка економічної ефективності виробництва молокопродукції на підприємствах агропромислового підкомплексу регіону та досліджена ефективність функціонування молокопереробних підприємств.

This article analyzes the raw-milk purchases in the Poltava region, the evaluation of economic efficiency of dairy enterprises in agriculture sub complex region and investigated the effectiveness of milk business.

Постановка проблеми. Поняття «агропромислове виробництво» нерідко розглядається спрощено, а часто відокремлене аграрне виробництво чи промислова переробка продукції сільського господарства трактується як суть агропромислового виробництва. Між тим, агропромисловим виробництвом у повному розумінні цього терміна слід вважати таку організаційно-виробничу форму інтегрованих економічних, організаційних і технологічних

зв'язків, за якої в рамках певної міжгалузевої структури: сільське господарство → переробна промисловість → торгівля кінцевим продуктом – агропромисловий виробничий цикл дає змогу домагатися спільного результату за рахунок скорочення розриву у просторі й часі в інтегрованому ланцюгу „виробництво – переробка – реалізація”. Слід наголосити, що в абсолютній більшості випадків в АПК України партнери діють відокремлено, кожен у своїй власній осі економічних координат: торгівля сама формує ціну, за тим же принципом функціонує переробна промисловість, яка до того ж посідає монопольне місце.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливі властивості молока і продуктів його переробки зумовлюють необхідність стабільного розвитку виробництва та збуту цих продуктів: безперервного забезпечення населення молочними продуктами та гарантованого надходження сировини до переробних підприємств. Тому ефективний розвиток молокопродуктового підкомплексу можливий лише в умовах злагодженої роботи всіх підприємств, пов'язаних із виробництвом, переробкою та реалізацією молока і молокопродуктів [3]. Теоретичним і практичним аспектам формування та функціонування ринку молока і молочної продукції присвячено ряд наукових праць вчених економістів-аграрників: П.Т.Саблука, П.М.Макаренка, П.С.Березівського, В.І.Бойка, Н.К. Васильєвої, О.В.Березіна, В.А. Марченка, Л.А.Євчук, А.М.Михайлової та ін.

Постановка завдання. Метою статті є вирішення та обґрунтування питань економічної ефективності виробництва молокопродукції на підприємствах агропромислового підкомплексу регіону та дослідження ефективності функціонування молокопереробних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні роки в Україні відбувається згортання власного виробництва молокосировини. Саме це стає причиною до завантаження переробних підприємств покупною сировиною. Протягом останніх років у Полтавській області закупки молока в торгівельній мережі та споживчій кооперації підприємствами переробки збільшилися на 108,3 тисячі тонн (73,2 %). Баланс молока та молочних продуктів регіону у 2009 році має тенденції зменшення в порівнянні з минулими роками. У надходженні молока на переробку вагому частку займає власне виробництво сільського сподар-ськими підприємствами та господарствами населення (71,6 %), закупка в торгівельній мережі, ринках та завезена сировина – складають 29,5 %. У використанні молока значну питому вагу займає, відповідно, продаж заготівельним організаціям – 40,2 % та витрати на споживання – 45,9 %. Вивіз за межі області складає – 47,1 т, або лише 5% виробленого молока.

Переробкою молочної сировини в області займається Асоціація „Полтавамолоко”, куди входять: ВАТ „Кременчуцький міськмолокозавод”, ВАТ „Глобинський маслозавод”, ВАТ „Білоцерківський маслозавод”, ВАТ „Решетилівський маслозавод”, ВАТ „Хорольський МКК”, ВАТ „Лубенський молокозавод” та ЗАТ „Пирятинський сирзавод”.

Молоко – унікальний продовольчий продукт, який досі і штучно не синтезований. Цінність молока полягає в тому, що до його складу входять понад 100 компонентів: жири, вуглеводи, вітаміни, ферменти, гормони, мінеральні речовини тощо. З ним не може конкурувати жоден з харчових продуктів, оскільки у ньому міститься 12,5 – 13,0 % сухих речовин, з них жиру – 3,8 %, білка – 3,3 %, молочного цукру – 4,8 %, макро- та мікроелементів – 1%. Компоненти молока майже повністю засвоюються організмом людини і не повторюються в жодному іншому продукті харчування. Дорослій людині необхідно споживати щодня: молока – 500 г, масла – 15 г, твердого сиру – 18 г, сметани та вершків – 18 г, всього в розрахунку на незбиране молоко – 1,5 кг. Таким чином, мінімальна норма споживання молока і молокопродуктів – 341 кг на рік, а раціональна – 380 кг [4]. Виробництво молочної продукції в області за період з 2000 по 2009 рік має тенденцію до зростання в середньому на 13 кг щорічно. Протилежну тенденцію має споживання молочних продуктів на душу населення з 374 кг в 2000 до 271 кг – в 2009 році, а щорічне скорочення складає приблизно 12 кг.

Основним факторами зниження споживання молока та молочних продуктів на душу населення є: зниження рівня купівельної платоспроможності населення, тобто зменшення їх доходів; попит на молочну продукцію, її якість, асортимент, цінова політика, пропозиції виробників [1]. Якщо порівняти індекси споживчих цін та індекси цін виробників молочної продукції, можемо дійти до висновку, що зміна рівнів індексів є не пропорційною. Ціни виробників мають більшу амплітуду коливань - 64,0%, ніж варіація споживчих цін - 32,6% (рис. 1).

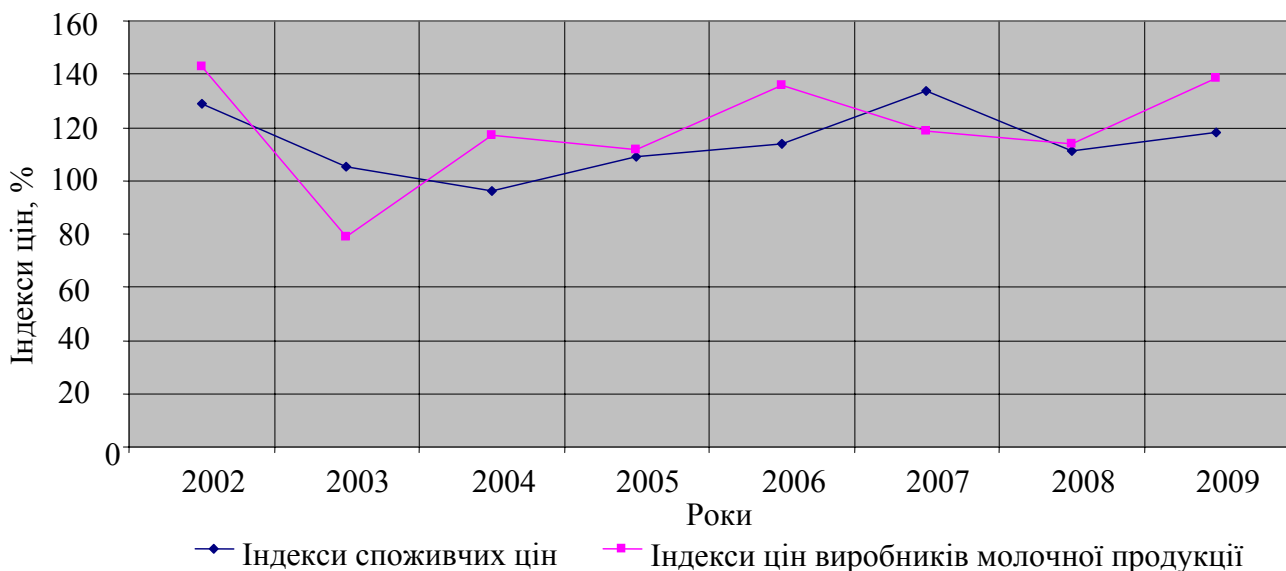

Рис. 1. Динаміка індексів споживчих цін та цін виробників молочної продукції

Важливим фактором формування ціни, є якість виробленої продукції, а спільним елементом, що об'єднує виробника аграрної молочної продукції з

переробними підприємствами є якість закупленої сировини. Контроль за якістю сировини здійснюють переробні підприємства.

У ринкових умовах для підвищення якості молочної продукції, як сировини для переробних підприємств, важливе значення має підхід до її ціноутворення з урахуванням основних технологічних показників, що обумовлює збільшення виходу та покращання якості готових продуктів переробки, а також є значним економічним стимулом для товаровиробників.

В Полтавській області заготівлю і переробку молока здійснюють дві структури: асоціація „Полтавамолоко”, до якої входить 19 підприємств, 7 з яких переробні, та „Агропромисловий союз”, який об’єднує 8 підприємств. Отже, 27 підприємств контролюють продаж молока всієї Полтавщини, а деякі з них поширюють зону закупівлі в сусідніх областях. Вони встановили дві ціни на молоко: одна – для аграрних підприємств, друга – для населення (на 10-15% нижча). Це пояснюється тим, що заготівля молока в аграрних підприємствах потребує менших транспортних витрат, на великих товарних фермах вигідніше встановлювати агрегати швидкого охолодження продукції, без яких якість молока, особливо в літній період, різко знижується.

Асоціація „Полтавамолоко”, враховуючи якісні показники, має результати закупленого молока: найбільшу питому вагу у структурі сировини, що надійшла на переробку, має II сорт молока і складає 51,8% загальної кількості. Вищий сорт молока займає п’яту частину закупленої сировини, процент якої складає 20,3%. (рис.2). Порівнюючи даний рівень у динаміці останніх п’яти років, можна прослідкувати незначне покращання якості продукції, та в порівнянні з минулим 2008 роком рівень знизився на 2,1%. Молоко, що не відповідає вимогам ДСТУ 3662-97, відноситься до несортового і закупується для переробки за домовленістю сторін. Такі умови закупок не зовсім є об’єктивні та рівноправні для товаровиробників молочної сировини.

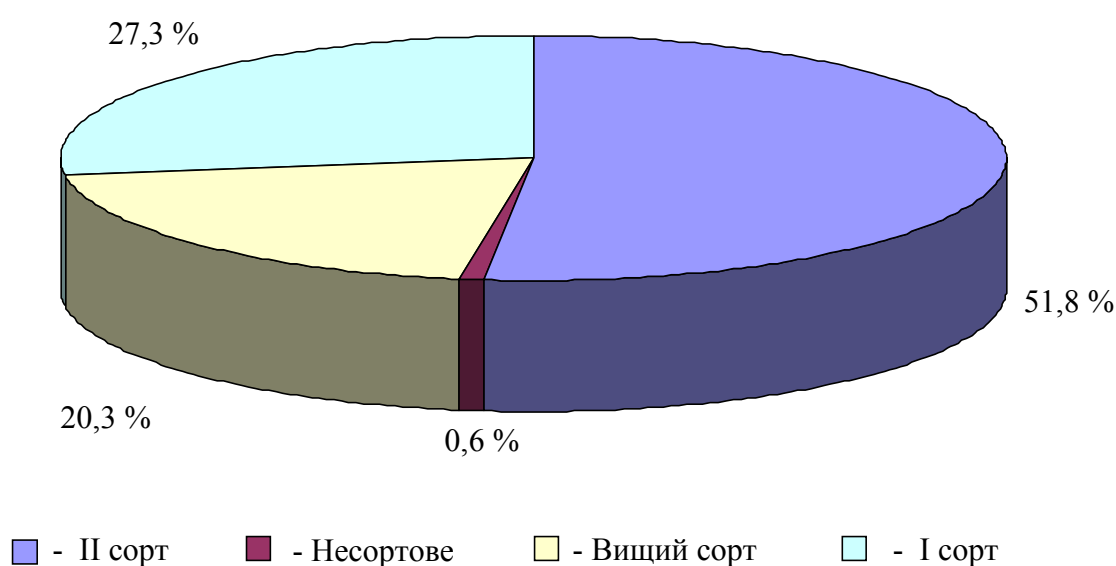

Рис. 2. Структура якості закупленого молока асоціацією „Полтавамолоко”

Полтавська область зараз має відносно низькі споживчі ціни в Україні. Зниження відпускних цін молокопродуктів переробними заводами приваблює у Полтавський регіон гуртових торговців з інших регіонів. Переробні підприємства за цих умов нічого не втрачають, оскільки встановили низькі закупівельні і відпускні ціни та збільшили випуск продукції, яка не залежується в торговельній мережі. Таким чином, заводський товарообіг не змінився, хоча рівень рентабельності підприємств знижується. Динаміка індексів цін на молочну продукцію має чітко виражену варіацію, та все ж спостерігається тенденція підвищення.

Найбільш чутливими до коливання ціни є молоко, кисломолочна продукція та масло вершкове, відносно підвищення темпів приросту відпускної ціни складають 40,8, 44,2 та 36,8 % відповідно. Це пов'язано, насамперед, із кількістю затраченого молока та термінами збереження і реалізації продукції. Сири тверді мають більш тривалий термін зберігання і відносно стабільні обсяги реалізації, незалежно від пори року, тому мають розмах варіації в межах 8,9 %. Оскільки виробництво молочної продукції асоціацією посідає вагоме місце в області, то, порівнявши динаміку виробництва всієї переробної промисловості і асоціації, виявляємо наступне: перевагу у виробництві асоціація віддає виробництву усіх видів сирів та кисломолочної продукції. Решта підприємств регіону доповнює забезпечення виробництва молока рідкого, вершків, виробництво яких за останні п'ять років збільшилося в 7 разів, та відносно нового виду молочної продукції, що з'явився в 2004 році, жирових сумішей та спредів (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво молокопродукції переробною промисловістю

Види молочної продукції	Роки					Відхилення 2009 р. до 2005 р., %	
	2005	2006	2007	2008	2009	абсол.	відносне
Молоко оброблене рідке, тис. т	25,7	27,7	36,8	31,9	31,5	+5,8	+122,6
Вершки, тис. т	0,2	0,1	0,3	0,4	1,5	+1,3	в 7 разів
Масло вершкове, тис. т	7,8	6,1	5,3	5,7	5,4	-2,4	+69,2
Спреди та суміші жирові, тис. т	...	3,6	4,3	2,2	2,5	-1,1	+70,0
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний, тис. т	2,4	2,3	3,0	2,5	2,7	+0,3	+112,5
Сири жирні, тис. т	22,0	29,6	38,6	38,0	48,8	+26,8	+221,8
Продукти кисломолочні, тис. т	33,6	34,6	38,9	37,8	38,3	+4,7	+114,0

З давніх-давен сир є одним із улюблених і корисних продуктів на нашому столі, а отже, й попит на нього постійно зростає. Сьогодні на ринку Полтавщини представлені десятки сортів сиру („Російський”, „Голландський”, „Едам”, „Мааздам”, „Домашній”, „Вершковий”, „Пошехонський” та ін.) та широке коло його виробників. Однак лише одиниці з них визнані експертами сирного діла здатними визначати тенденції розвитку всієї галузі і бути якісними та конкурентоспроможними. Саме таким вагомим представником не тільки в асоціації „Полтавамолоко”, області, а й в Україні є Закрите Акціо-

нерне Товариство „Пирятинський сирзавод”, продукція якого відома під торговою маркою „Молочний шлях”. Виготовлення сиру на заводі характеризується високою технологічністю, в основі якої лежать тонкі природні процеси. Асортимент продукції, яку сьогодні виробляє підприємство, – понад 110 найменувань, із них сирів твердих понад 25 видів. За статистичними даними 2009 року, в Україні відбулося незначне уповільнення темпів приросту виробництва молокопродукції, але лідером промислового зростання, як за темпами, так і за питомою вагою, залишається ЗАТ „Пирятинський сирзавод”.

Вивчаючи інтеграційні процеси виробництва і переробки в АПК включати посередників у ланку виробничого процесу не доцільно. Це передбачає додатковий перерозподіл кінцевого фінансового результату, включаючи посередників. Така політика підприємства знижує економічну ефективність діяльності аграрного виробничого циклу. Проте більшість переробних підприємств працює з торгівельними організаціями, минаючи посередників, і створює власну мережу магазинів.

Прибуток – найважливіший показник для оцінювання виробничої, комерційної та фінансової діяльності підприємства, оскільки відображає ступінь його ділової активності та фінансового благополуччя, а також ефективність менеджменту. За чистим прибутком визначається прийнятий для інвестора рівень доходності активів підприємства для порівняння з альтернативними варіантами інвестування [2]. Прибуток є одним з основних показників ефективності виробництва і для переробних підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Показники формування прибутку ЗАТ „Гадячсир”, 2007-2009 р.

Показники	Умовні позначення	2007 рік	2009 рік
1. Реалізовано, т	q	11450	19120
2. Виручка на суму, грн.	pq	319080,0	630694,4
3. Собівартість реалізованої продукції, грн.	zq	215761,5	432673,3
4. Прибуток (+), збиток (-), грн.	$pq - zq$	103319,3	198021,1
5. Ціна 1т, грн. (п.2/п.1)	p	375,0	429,5
6. Собівартість 1т, грн. (п.3/п.1)	z	286,5	326,3

Застосувавши індексний метод вивчення факторів на рівень прибутку, можна зробити висновок, що його зміну зумовлюють три фактори: кількість реалізованої продукції, ціна реалізації та собівартість одиниці реалізованої продукції. Дослідивши 2007-2009, роки по підприємству спостерігається тенденція збільшення рівня прибутку за рахунок кількості реалізованої продукції на 67,8 млн. грн. та ціни реалізації на 104,2 млн. грн. Проте необхідно відмітити, що за рахунок підвищення собівартості 1 т продукції на 39,8 грн., ЗАТ „Гадячсир” недоотримало прибутку 76,0 млн. грн. У цілому за даними факторами рівень прибутку збільшився у 2009 році на 96,0 млн. грн., або на 94,7 % у порівнянні з минулим періодом.

Висновки. У системі управління підприємством основну увагу слід приділяти аналізу чинників, що формують прибуток та рентабельність, не-

обхідно досліджувати взаємозв'язок витрат, обсягу виробництва і реалізації продукції. Отже, в умовах розвитку переробки сільськогосподарської сировини безпосередньо в аграрних підприємствах не можна вирішити проблеми забезпечення регіону молочною продукцією в необхідній кількості, асортименті та відповідній якості. Тому виникає необхідність створення інтегрованих акціонерних переробних підприємств з участю сільськогосподарських товаровиробників всіх організаційних форм, а також розвивати кооперацію з метою якісної переробки та реалізації аграрної продукції

Стабілізація молокопродуктового підкомплексу регіону та підвищення його ефективності в сучасних умовах не можуть бути досягнуті лише за рахунок оптимізації внутрішньогалузевих процесів. Вирішення цієї проблеми повинно охоплювати всі основні складові ринкового механізму: пропозицію, попит і ціну на продукцію молока та продукти його переробки із врахуванням інтересів виробників, споживачів і держави.

Література:

1. Березін О.В. Продовольчий ринок України. Теоретико-методичні засади формування і розвитку: монографія / О.В. Березін.-К.: ЦУЛ, 2008.- 84 с.
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові чинники формування доходів у сільському господарстві / М.Я.Дем'яненко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 18-20.
3. Манзій І.Б. Про показники продовольчої безпеки країни / І.Б.Манзій // Економіка АПК. – 2009. - № 2. – С.52-55.
4. Моргун О.В. Напрями розвитку молочної галузі та молокопереробної промисловості / О.В.Моргун // Економіка АПК. – 2009. - № 7. – С.62-63.
5. Рудич А.І. Узагальнена оцінка факторів формування конкурентоспроможності переробних підприємств / А.І. Рудич // Харків: Вісник ХНТУСГ. Економічні науки. – Вип.83. – 2009. – С. 252 – 257.

УДК: 338.43(477)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТОВАРНОГО БІРЖОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

*Руснак А.В., к.е.н., доцент, Часник Ю.О., асистент,
Херсонський державний аграрний університет*

У статті визначено та обґрунтовано основні напрями державного регулювання розвитку товарного біржового ринку країни. Зокрема проаналізовано нормативне забезпечення розвитку та діяльності товарних бірж.

In the article it is definite and directions of the state adjusting of commodity exchange market development of country are grounded. In particular, the normative providing of development and activity of commodity exchanges is analysed.

Постановка проблеми. Світовий досвід, зокрема держав з ринковою економікою, свідчить, що оптимальним є мінімальне державне втручання в діяльність товарних бірж, що обмежується забезпеченням біржової торгівлі